

FOLKBIBLIOTEKENS HISTORIA

Intervju med Walter Elgeskog född 1909 i Berga i närheten av Ljungby i Småland. Han gick samrealskolan i Ljungby och gymnasiet i Växjö. Han har arbetat som lärare på lärarhögskolan, i Linköping bl.a., forskat och skrivit flera böcker om sin hembygd.

Hemmet

Han växte upp i ett tämligen välbärgat lantbrukarhem. Hans mor var utbildad småskollärlarinna, men var tvungen att sluta förvärvsarbete då hon gifte sig.

Det fanns förhållandevis många böcker i hemmet och de hade modern skaffat under sin utbildningstid.

Det var romaner, diktsamlingar och böcker om lantbruk.

Böckerna lånades ofta ut till vänner och bekanta. Bl.a. kom hembiträden från granngårdarna och lånade romanerna. Om böckerna över huvud taget kom tillbaks var de helt sönderlästa.

Där fanns böcker av Elisabeth Beskow, som skrev under ^(pseudonymen) signaturen Runa, och av Betty Jansson.

Ibland, men det var mycket sällan, kunde det hädas att man köpte böcker, t.ex. av Leonard Strömberg. Någon gång köptes böcker av omkringresande predikanter, t.ex. Jehovas Vittnen, fast det var inte på grund av fattigdom böcker så sällan köptes.

För folk i allmänhet spelade jultidningarnas berättelser och noveller stor roll.

Sockenbiblioteket i Berga

Böckerna på biblioteket hade köpts in omkring 1910. Förmodligen av en läsintresserad stationsinspektör, som hade gripits av egnahemsidén. Det var inte många som lånade.

Walter uppmuntrades i sitt hem till studier eftersom han var så lite härdig, han dög inte till att bli bonde.

I 11-12-årsåldern började han tillsammans med en lika läshungrig kamrat som han själv, att låna böcker. Det fanns en katalog över böckerna och den var uppställd efter accessionsordning.

Han påminner sig att det fanns några ex-librismärken på inner-sidorna av bokpärmarna, där biblioteksstadgarna stod, samt namnen på de män som startat biblioteket så där 1907-8-9-10. Förmodligen av komministern, stinsen och läraren.

Man fick låna en bok i veckan.

Pojkarna lånade böckerna i nummerordning. Den ene började med bok nr 1 och den andre med nr 100. Ibland fick de ju böcker, som var alldeles för svåra för elvaåringar. T.ex. om brandväsendet i Sverige på 1870-talet och V. Rydbergs Romerska kejsare i marmor. Men de läste plikttroget de flesta böcker, alltifrån jordbrukslära till kristna martyrer. Även Selma Lagerlöfs Gösta Berlings försökte de sig på.

Det var mest humanistiska böcker och jordbrukslära. Skönlitterära böcker fanns det inte mycket av på biblioteket.

Men det skedde ingen förnyelse av litteraturbeståndet och efter 13-14-årsåldern besökte han inte längre biblioteket i Berga.

Den som i Berga hade hand om sockenbiblioteket var också kyrkovaktmästare. Han var inte bibliotikarie i vanlig mening, utan motsvarade snarare våra biblioteks kontorister.

När man ville låna på biblioteket, som var öppet var söndag precis efter högmässan, fick man vänta på att han skulle sköta ringning och en mängd andra saker.

Det var öppet bara så länge det fanns någon som ville låna.

Det var den kyrkliga församlingen som gav anslag till biblioteket. Det var kanske 50 kr. om året

Han har inget minne av att det fanns barnböcker på biblioteket. Inte heller tog föräldrar med sig sina barn dit. Walter och hans kamrat var nog de enda som tillhörde den yngre generationen. För övrigt besöktes det mest av gamla gubbar. Inga medelålders. Det var köket i sockenstugan som fick fungera som bibliotekslokal.

Det var en ganska from miljö Walter växte upp i och den stod nära den nyevangeliska väckelsen. Men man hade i allmänhet ingen negativ inställning till böcker.

Däremot kom det enstaka evangelister från olika rörelser och de

ansåg att det var synd att läsa romaner, däremot ej berättelser. Walters syster hade blivit påverkad av någon evangelist och mutade honom en gång med choklad, för att han inte skulle läsa de romaner han lånat hem från biblioteket.

Detta var omkring 1919-20.

Pejkarna hade också ett behov av porr, som ju inte fanns, men de kunde under rasterna i skolan ibland, få smygtitta i La Vie Parisienne.

Samrealskoletiden i Ljungby

Det fanns ett skolbibliotek där han läste det mesta. Men han kommer inte särskilt ihåg omständigheterna kring biblioteket, det var alltför nära knutet till skolarbetet.

Under realskoletiden utnyttjade han inte folkbiblioteket alls.

Det var först i början av 30-talet, dvs under gymnasie- och studenttiden, han började låna på Ljungby folkbibliotek, speciellt under sommarloven. Fast det var ett obetydligt bibliotek i förhållande till Växjö.

Han brukade cykla dit på kvällarna. Det var ^{bara} 5-6 människor där och de var "typiska studie-cirkelsmäniskor".

Det var över huvud taget få som lånade på biblioteken i Ljungby och Berga. Folkbiblioteken hade inte "slagit igenom" på 30-talet.

På Ljungby folkbibliotek kunde man även läsa dagstidningar och följa med. På 30-talet startade kommunen också en läse-stuga, där tidningar från biblioteket placerades. Och där fanns även en del tidskrifter.

Bibliotekslokalen var ett rum i anslutning till den kommunala förvaltningen.

Gymnasietiden i Växjö

Walter började flitigt utnyttja stiftsbiblioteket i Växjö. Fram-för-allt höll han till på de vetenskapliga avdelningarna. Han var nog en ovanlig gymnasist eftersom han särskilt läste

många doktorsavhandlingar, gjorde upp listor på präster och prästsläkter och studerade personhistoria.

Bibliotekarien i Växjö var samtidigt lärare på gymnasiet, och anställde elever, som fick arbeta på biblioteket.

Walter satt på biblioteket ung. 3-4 timmar var kväll, men lånade mera sällan böcker med sig hem.

En av de få böcker han lånade var den då nyutkomna Raskens av Vilhelm Moberg . Trots att han var 18-19 år, upplevde han boken som alltför vågad och blev så generad att han inte kunde läsa ut den.

Han minns sin gymnasietid som trist och ensam och hans förströelser var till största delen biblioteket och några kristligt orienterade föreningar. " Hade jag inte haft biblioteket, så vet jag inte hur det hade gått".

De som lånade i Växjö på den vanliga låneavdelningen (vilken han för det mesta bara gick igenom på väg till forskaravdelningen), var personer som redan tidigare hade sysslat med böcker på ett eller annat sätt. T.ex. pensionerade lärare och prästfruar. För övrigt var det ensamstående och medelålders.

Folkbiblioteket var inget bibliotek för folket, det dröjde länge.

Den skönlitterära bok som spelade störst roll för honom under gymnasietiden var Remarques På västfronten intet nytt. Men han minns inte om han lånade den på biblioteket eller av en kamrat. Han tyckte också om Dan Andersson.

Det fanns också en tidskrift, Ariel, som betydde mycket för honom. Den hade hans farbror varit med om att starta 1924. Det var en månadsskrift och utgavs genom NTO.

Så ett minne från Malmö, där han var lärare i slutet på 30-talet. Skolbiblioteket hade köpt den då ganska nyutkomna Jag Lars Hård av Lars Fridegård. Skolbibliotekarien kom då och frågade Walter om han ville ha "en skarp sak". Det var just Fridegård's bok, som han hade gömt undanför eleverna, men lånade gärna ut den till lärarna. Nu tycker Walter att det var löjligt gjort, eftersom gymnasisterna då var oerhört avancerade.

Föreningsbiblioteken

De bibliotek som betydde mest för folk i allmänhet var föreningsbiblioteken. Under slutet av 20-talet lånade han mycket i Godtemplarlogens bibliotek. Det var ett nytt och modernt bibliotek. Där lästes alla sorters böcker och det fanns mycket aktuell skönlitteratur. Valter själv var inte medlem i logen men han lånade ändå där när han var hemma under sommaren och vid jul. Det var i detta bibliotek som han fick sin första impuls till den moderna skönlitteraturen. Föreningsbiblioteken gick hårt in för att nå människor och få fler att läsa. Där hade även de frireligiösa biblioteken en stor betydelse.

Föreningsbibliotekens betydelse kan belysas genom detta fakta att så sent som på 50-talet hade Traheryd inget kommunbibliotek utan det var genom två ABF-bibliotek som folk kunde låna böcker. Där fanns dessutom två "döda" bibliotek som hade fungerat tidigare. Ett av dem var ett Blå band-bibliotek som hade en mycket hög standard. Det biblioteket hade inte köpt in så stort antal böcker men de köp som gjordes var desto bättre genomtänkta. Det anrda biblioteket var inrymt i ett skolhus och upphörde under 40-talet.

En annan sak som hade stor betydelse för folkbildningen och ökade läsvanor var folkhögskolornas ämneskurser. Dessa startade under 30- och 40-talen och ordnades av flera olika samverkande organisationer. Där gjordes en väldigt stor reklam för böcker. Valter föreläste ibland på sådana kurser och han fick ofta ge deltagarna råd om vad de skulle läsa.

Under 50-talet minskade föreningsbibliotekens verksamhet och det menar han, berodde på att böckerna blev så mycket dyrare. Föreningsbiblioteken hade inte råd att fortsätta utan fick överlåta sin verksamhet till folkbiblioteken. Så skedde t. ex. i Berga vid den tiden.

Folkbibliotekens "marknadsföring"

Man försökte inte från folkbibliotekens sida att informera om sin verksamhet. I stort sett ingen information alls nådde ut till de

Väjsö

breda massorna. Inte heller i skolorna förekom något sådant. Det är dock möjligt att det förekom "påstötningar" på gymnasienivå, men han har inget riktigt minne av det. Han själv var ju inte i något större behov av information och uppmuntran för att läsa. Däremot tyckte han att folkbiblioteken var i det närmaste ovilliga att låna ut böcker till människor som inte hade studerat. Detta betecknar han som en av folkbibliotekens största svagheter. Det kanske var mycket därför som folkbiblioteken spelade en andrahandsroll ända fram till 50-talet. Det var föreningsbiblioteken som hade den största betydelsen.

Kontakten mellan folkbiblioteken och andra verksamheter som t.ex. föreningsbibliotek var väl i allmänhet inte den allra bästa. Fast det kunde ju hända att bibliotekarien var aktiv i någon förening och då blev det ju ett naturligt samarbete. Så var t.ex. fallet i Ljungby.